

Zondag 3 februari 2019, 10.30 uur, Pauluskerk

lezing: Oude Testament: Ruth 1: 1 - 18

lezing Nieuwe Testament: Lucas 10: 25 - 37

uitleg en verkondiging

Zusters en broeders, gemeente van Onze Heer Jezus Christus,

"Wir schaffen das". Daarover vanmorgen. "Wir schaffen das". Ik moet de laatste tijd, om allerlei redenen, veel denken aan die uitspraak van de Duitse bondskanselier, Angela Merkel. Zij deed die uitspraak weloverwogen. Tijdens een persconferentie na een bezoek aan een van de vluchtelingencentra in Duitsland in augustus 2015. Uitgerekend op het moment dat het aantal vluchtelingen naar Europa op zijn hoogst was, vooral als gevolg van dat afschuwelijke conflict in Syrië. Letterlijk zei Merkel toen: "Duitsland is een sterk land. De houding waarmee we deze problemen aanpakken - ik heb dat eerder een nationale opdracht genoemd -, zou moeten zijn: wij hebben al zoveel voor elkaar gekregen, dit lukt ons ook". Met haar uitspraak oogste ze veel waardering. Ook kritiek. Zeer veel. In eigen land en daarbuiten. Koren op de molen van allen die belang denken te hebben bij het opstuwen van gevoelens van angst en onzekerheid onder de mensen. Bij mij is die uitspraak altijd blijven hangen. Omdat Merkel daar, volgens mij, iets raakt wat van wezenlijk belang is voor de toekomst van de Europese landen en dus ook voor hun verantwoordelijkheid, niet om Europa af te sluiten. Maar om serieus bij te dragen aan de oplossing van een van de grootste vraagstukken van onze tijd, dat van vluchten en migratie. En daarmee ook van onze eigen problemen. Ook in Nederland dat vluchtelingenvraagstuk aan de orde. Van de week een akkoord in het kabinet over asielkinderen, die geworteld zijn in Nederland. Acties van Tim Hofman met een petitie voor het kinderpardon en het kerkasiel in de Haagse Bethelkerk gingen eraan vooraf. Die acties kregen breed aandacht, zetten ook de politiek onder druk. Vooral de CDA-fractie in de Tweede Kamer. "Waar is onze compassie?" Dat bleek steeds meer de kernvraag voor het CDA. Dat ging om. Akkoord geboren. Ruim 600 van de ongeveer 700 in Nederland gewortelde kinderen en hun ouders, in totaal zo'n 1300 mensen, zullen in Nederland een verblijfsvergunning krijgen. Ik ben daar blij om. Heel blij. En jullie met mij, denk ik. Hulde aan al die mensen en groepen die daaraan hebben bijgedragen! En toch. Een nare bijsmaak blijft, ondanks die blijdschap en kracht van het compromis. Is dit nou de manier, is dit nou de houding, waarmee wij in Nederland werkelijk constructief willen bijdragen aan een oplossing van dat eeuwige probleem van migratie en asiel? Een hoopvolle, inspirerende, weg om te gaan voor onze Europese landen, voor ons allemaal? Ik denk

het niet. In plaats van 750 zullen wij nu 500 vluchtelingen opnemen. En dan niet per maand, maar per jaar. Lieve help. Ik ben ervan overtuigd. Als wij ons op termijn geen andere houding weten aan te meten dan die van Fort Europa met zijn dodelijkste grens op aarde - erger dan die van de muur van Trump - als antwoord op het vraagstuk van vluchtelingen en asiel, dan zal Brexit zeker niet het enige probleem zijn, dat we niet meer weten op te lossen.

Tegen die achtergrond van wezensvragen aan onszelf - wie willen wij nou eigenlijk zijn, waar is onze compassie? - en aan onze samenlevingen hoorden we daarnet het verhaal uit dat boekje Ruth. Over twee migrantenvrouwen: Naomi en Ruth, die elk worstelen met het vraagstuk van hun migratie en uiteindelijk al worstelend samen komen tot een way-out, een constructieve bijdrage aan de toekomst voor henzelf en voor anderen: de geboorte van de zoon van de vreemdelinge Ruth, een buitenlandse, een Moabitische als voormoeder van nota bene koning David. Maar Ruth zei: "Dwing mij niet je in de steek te laten, van achter jou vandaan terug te keren. (...). Jouw volk is mijn volk, jouw God is mijn God". En de tekst uit Lucas, waarin Jezus een vervloekte allochtoon, een Samaritaan, opvoert als degene die doet wat aan compassie gedaan moet worden en zich daarin werkelijk tot "medemens" maakt. In tegenstelling tot de joodse autochtonen, die het hadden moeten doen, maar niet deden. Toen vroeg Jezus: "Wat denk je? Wie was de medemens van de man die overvallen werd? De priester, de hulp priester of de Samaritaan. De wetsleraar antwoordde: de Samaritaan".

Hoe kijken de bijbelse teksten van vanmorgen aan tegen vreemdelingen en buitenlanders en welke weg geven ze aan voor ons om te gaan, heden ten dage. Zij geven niet het verlossende antwoord. Want dat is er niet. Maar wel iets van een weg om te gaan, een weg die niet afsluit, die verder reikt dan Fort Europa. Die iets anders biedt, iets van perspectief, iets wenkends, waarin beiden partijen, de binnenlander en de buitenlander, worden opgenomen en verantwoordelijk gemaakt voor iets van een toekomst, gezamenlijk, voor elkaar en voor allemaal. Over welke weg en hoe, nu, in drie blokjes.

Eén. "Daarom ging een man weg uit Bethleem in Juda om als migrant, als vreemdeling, in het gebied van Moab te gaan wonen, hij, zijn vrouw en zijn twee zonen", hoorden we daarnet. Begin van het boekje Ruth. Thema neergezet. In Bethleem, dat is: huis van brood, is geen droog brood meer te eten. Honger. Vier vluchtelingen geboren. Vreemdelingen zijn zij, migranten zonder bed, bad en brood. Er lijkt door de eeuwen heen niets veranderd. Als ik mensen vooral uit de christelijke kring vraag wat we aan moeten met dat vluchtelingenvraagstuk, citeren zij vaak het Oude Testament.

"De weduwe, de wees en de vreemdeling". Daarvoor moeten wij zorg hebben. Punt. Dat is gewoon je christenplicht of je verantwoordelijkheid als mens. Ja, eens. Maar toch. Als je de bijbel goed leest, dan is het allemaal niet zo eenduidig. In het Israël van de verschillende periodes in het Oude Testament keek men net zo argwanend tegen vreemdelingen en buitenlanders aan als wij. Het is goed om dat vanmorgen helder met elkaar vast te stellen. Je verwachtingen van de bijbel, zet ze hoog, ja. Maar ook weer niet al te hoog. Het is allemaal niet zo simpel. In het Oude Testament stuit je ook op houdingen die zo actueel zijn als wat. Waarvoor de heren Wilders en Baudet zich niet zouden schamen: eigen volk, sterker eigen zaad eerst en etnisch zuiver houden het boeltje. Dan zit het goed. Zie het boek Ezra, bijvoorbeeld. De honden lusten er geen brood van. Het zijn ook in de bijbel steeds weer de uitzonderingen die het doen. Die ons op het andere been zetten en ons tegendraads op weg helpen naar iets anders dan normaal. Eén zo'n uitzondering is nou juist dat boekje Ruth. Hoe, hoe, zegt dat boekje. Hou eens even op met eigen volk eerst, hou eens even op met je grenzen voor anderen te sluiten. Weet je het nog ? Of was je het soms vergeten ? Dat onze koning David een buitenlandse als voormoeder heeft. Nee ? Nou, dat was Ruth, zo'n vervloekte Moabitische. Uit buitenlanders kan dus ook nog iets goeds voortkomen. Hou dat even vast, alsjeblieft. Dat is kort samengevat de strekking van het boekje Ruth.

Twee. "Naomi zei: "Keert terug, mijn dochters. Waarom zouden jullie met mij meegaan ? Heb ik soms nog zonen in mijn buik, die jullie mannen kunnen worden ? (...). Nee, mijn dochters ! Het is echt veel bitterder voor mij dan voor jullie, Jahwe's eigen hand heeft mij geslagen !" Ik weet niet hoe het jullie vergaat. Naomi is mij altijd voorgehouden als een godvrezende dame, die onvoorstelbaar wordt geslagen door het lot. Of door God. Iemand voor wie je alleen maar sympathie kunt opvatten. En laten we wel wezen, je zult maar vluchteling worden en dan vervolgens in een vreemd land ook nog en je man en je twee zonen kwijt raken. Zoveel leed is ook werkelijk afschuwelijk. De vraag is alleen of de bijbelschrijver haar ook zo sympathiek ziet. Het lijkt er veel meer op, dat hij Naomi geleidelijk aan tekent als een ouwe zeur, als zo'n typische, stereotype schoonmoeder. Tot vier keer toe, roept ze haar schoondochters op om terug te keren naar hun land. Niet mee te gaan naar haar land. Naomi is zwaar teleurgesteld in het leven, volledig in de slachtofferrol. Haar leven is kapot, zij is kapot. Dat ook haar schoondochters er misschien wel ellendig aan toe zijn: geen man meer, zelfs geen kinderen gehad, die gedachte komt niet eens bij Naomi op. Nee, zij heeft het moeilijk, alleen zij. Haar is onrecht aangedaan. Zo'n houding heeft voor mij veel weg van de houding van veel autochtone mensen in de landen van Europa op dit moment. In

hun terechte boosheid en teleurstelling over het feit, dat zij niet delen in de groeiende welvaart, al jaren, dat zij op alle mogelijke manieren in de steek zijn gelaten, door overheid en bedrijfsleven, al jaren, kruipen zij in de slachtofferrol. En laten zich opjuttten door politici, die om het hards roepen, dat zij weten hoe het zit. Al die ellende komt van die buitenlanders, sterker, door alles wat van buiten komt. Dus grenzen dicht, "we want our control back". Al weet niemand wat dat betekent. Wie in de slachtofferrol kruipt, wie zich terugtrekt op zijn eigen "ik", wie uitsluitend gericht is op eigen behoud en eigen voor veilig gehouden orde, wie geen enkel risico in het leven meer wil lopen, wie alles wat vreemd, buitenlands en anders is dan jij uit het leven wil bannen, kan geen rol van betekenis spelen in een nieuwe opbouw van je eigen leven, dat van anderen of van jouw samenleving. Ook al roep je honderd keer, dat je je eigen land weer "great" wilt maken. Wie zo naar binnen gekeerd denkt en doet, zit op een dood spoor, letterlijk. Dat is, volgens mij, wat de bijbelschrijver van Ruth, ons aan de hand van de figuur van Naomi wil duidelijk maken. Terugkeren, dat is het enige dat Naomi ziet als oplossing en toekomst. Terug. Terug naar haar land, terug naar de oude, vertrouwde situaties, terug naar het veilige en zekere nest van vroeger. Haar buitenlandse schoondochters kan ze daarbij niet gebruiken. Dat die iets goeds zouden kunnen betekenen voor haarzelf en voor haar land wil er bij Naomi niet in.

Drie. "Maar Ruth zei: Dwing mij niet jou in de steek te laten, van achter jou vandaan terug te keren. (...).Jouw volk is mijn volk, jouw God is mijn God. (...) Alleen de dood zal een scheiding maken tussen jou en mij". Zoveel vasthoudendheid en liefde en trouw zie je niet zoveel op aarde, denk ik. Ruth, het boekje Ruth, straalt een soort innerlijke harmonie en kracht uit. Dwars tegen de etnische zuiveraars en de vreemdelingenhaters van Ezra en van nu in, benadrukt de bijbelschrijver de rust en het evenwicht van Ruth. Een beetje zoals de rust en het evenwicht en het vertrouwen van Merkel: "wir schaffen das". Tegen het gesloten systeem van de eigen natie, tegen de o zo zekere burcht van eigen afstamming en identiteit - "we want our control back" - brengt hij het boekje Ruth in stelling. De meesten van ons zijn gericht op eigen behoud en eigen orde. Wij willen greep krijgen, het liefst zoveel mogelijk, op de wereld om ons heen. Alleen als we dat hebben, kunnen wij weer rustig leven. Dat laatste is een ernstige vergissing, waarmee jullie jezelf enorm tekort doen. Dat houdt de schrijver van het boekje Ruth ons almaar voor. Uit vreemdelingen, uit buitenlanders, kan heel goed iets goeds voortkomen. Sterker, jullie hebben ze nodig. Zie Ruth. Zij, de buitenlandse, zorgt er met de geboorte van Obed uiteindelijk voor, dat Naomi en haar man en haar zonen niet

meer dood zijn, maar kunnen voortleven en toekomst hebben. De grote en o zo actuele gewetensvraag, die het boekje Ruth ons als Nederlanders en Europeanen stelt, is deze: kiezen wij voor de gesloten wereld van ons eigen gelijk en van onze eigen identiteit en komen we daarin uiteindelijk om ? Zie Brexit. Óf zijn wij bereid onze geslotenheid te laten openbreken en onze denkbeeldige vaste greep op de wereld los te laten, doordat wij andere mensen, mensen die anders kijken, mensen die anders denken mensen die anders doen, mensen zoals Ruth, in onze wereld te laten inbreken en erin toe te laten. Niet omdat wij zo vol compassie zijn, maar omdat het zonder hen niet gaat. Nederland, Europa, zij hebben lucht en ruimte van denken en doen nodig. Wijzelf zijn daar toe nauwelijks meer toe in staat. Daarvoor is anders nodig, vreemds, buitenlands. Het anders, vreemds en buitenlands van buitenlanders, zoals Ruth. Schaffen wir das ? Het boekje Ruth zegt: ja !, vluchtelingen zijn een "blessing in disguise" ! Van het antwoord op die vraag hangt, volgens mij, de toekomst af, van de Nederlanders, van de Europeanen en van de vluchtelingen. Amen.

D.J. Couvée, Pauluskerk, Rotterdam, 3 februari 2019